1 Μαΐου 1984

Α21.39

Ο Φιλελεύθερος

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ 75ΧΡΟΝΑ ΤΟΥ

Στο σπίτι του Γιάννη Ρίτσου

Της ΕΛΛΗΣ ΠΑΙΟΝΔΙΔΟΥ

Την Πρωτομαγιά ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος συμπληρώνει τα 75 του χρόνια. Σ' ολόκληρη την Ελλάδα αλλά και σ' ολόκληρο τον κόσμο γίνονται γιορτασμοί προς τιμή του. Με την ευκαιρία αυτή η εφημερίδα μας δημοσιεύει το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο της Έλλης Παιονίδου «Πρόσωπο με Πρόσωπο», που κυκλοφορεί αυτές τις μέρες στην Ελλάδα και την Κύπρο.

Οδός Μιχαήλ Κόρακα 39: Το σπίτι του Ρίτσου.

Κάθε φορά που σταματάς στον αριθμό τριάντα εννέα και κτυπάς το κουδούνι, η φωνή του Ρίτσου σου θυμίζει: «Τετάρτο πάτωμα». Θυμάται πάντα μέσα από το πλήθος των καθήμερινών επισκεπτών τη δική σου φρικτή μνήμη που μπερδεύει τα πατώματα. Σε δυο λεπτά, η πόρτα του ανοίγει και ταυτόχρονα σε τυλίγει το Πάκο Ραμπάνε και η γοητεία του. Ευθυτενής, με το κεφάλι αδιόρατα γερτό στο πλάϊ, το μούσι του περιποιημένο, το σακκάκι ή το πουκάμισο φρεσκοσιδερωμένο, τίποτα στην τύχη, όλα να δείχνουν σεβασμό προς τον ευατό του και προς το συνομιλητή του. Με την ίδια προσοχή που γράφει τα στρογγυλά, κάπως αρχαϊκά του γράμματα που φωνάζουν από μακριά: «Προσοχή: Ρίτσος».

Σε οδηγεί στο γνωστό σας δωμάτιο, αφού περάσετε το χωλ και το πρώτο δωμάτιο με το γραφείο, και σε καθίζει στον ίδιο καναπέ, μπροστά στο τραπεζάκι με το ουγγαρέζικο κόκκινο κέντημα. Εσύ αρχίζεις και πάλι να παρατηρείς τα χιλιάδες αντικείμενα, μήπως έφυγε κάτι, μήπως προστέθηκε κάτι. Και τα τρία δωμάτια του διαμερίσματος έχουν γίνει ένα, έχουν χάσει την ιδιαίτερη τους χρήση, σαλόνι, γραφείο, τραπεζαρία να πούμε. Έχουν μετατραπεί σ' ένα ενιαίο χώρο, όπου όλα αναπνέουν ζωντανά, βιβλία, δίσκοι, πίνακες, γλυπτά, πέτρες ζωγραφισμένες, ανθοδοχεία, όλα αγκαλλιάζονται και πανηγυρίζουν το ένα την παρουσία του άλλου, όπως στους γάμους και στα βαφτίσια σαν μαζεύονται οι φαμίλιες. Λες κι ένας χαρούμενος άνεμος άνοιξε ξαφνικά τη μπαλκονόπορτα και τάφερε όλα μέσα από τον ουρανό, κι άλλα βρέθηκαν στα τραπέζια, αλλά στους τοίχους κι άλλα χάμω στο πάτωμα.

Κάνεις εσύ μια ερώτηση κι ο Ρίτσος γίνεται ποτάμι που δεν το προφτάνεις. Οι φράσεις αργές, η άρθρωση επαγγελματία ηθοποιού, οι λέξεις διαλεγμένες μια-μια, λες και πρόκειται να κοσμήσουν ένα ποίημα.

- Αγαπώ την Αθήνα, όπως και νάναι. Μιλούν για το νέφος, για το μπέτον, αληθεια είναι όλα, όμως αυτή είναι η Αθήνα μας, τι να το κάνεις, και την αγαπώ όπως ακριβώς είναι. Δεν έχω ανάγκη να ταξιδέψω, η έμπνευση μου, οι ερεθισμοί μου είναι σ' αυτό το χώρο. Μόνο να σκεφτείς ότι τη λέξη ουρανός και γη και ήλιος και θάλασσα τις χρησιμοποιούσαν εντελώς αναλλοίωτες πριν από τρεις χιλιάδες χρόνια οι πρόγονοι μας, μόνο αυτό να σκεφτείς νιώθεις ανατριχίλα.

Στο τραπεζάκι, μπροστά μας, ένα μάτσο γράμματα, και βιβλία φρέσκα, της ημέρας.

Με καλούνε σ' όλον τον κόσμο. Ιταλία, Γαλλία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Αμερική, Σοβιετική

Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος που συμπληρώνει σήμερα 1η του Μάη 75 χρόνια ζωής.

Ένωση, κι εγώ δεν ξέρω που αλλού. Δεν έχω καιρό, δεν έχω διάθεση, από τη μια η υγεία μου, από την άλλη ο χρόνος, δεν έχω πια χρόνο, κι έχω να γράψω τόσα πολλά. Να, για δέστε, καινούργιες εκδόσεις, βιβλία μου στις πιο απίθανες γλώσσες, αλβανικά, τούρκικα, αραβικά, περσικά... δέστε αυτή την ιταλική έκδοση, σωστό κομψοτέχνημα... Κι αυτό το Άλμπουμ με έργα του Ντιμίτρι. Έχουν βγάλει μόνο εκατό αντίτυπα, και το καθένα κοστίζει μια περιουσία.

Παίρνεις στα χέρια σου αυτό το πραγματικό έργο τέχνης με το κεντημένο εξώφυλλο σε μέγεθος κανονικού πίνακα και μετροφυλλάς τις μεταξοτυπίες, μια για κάθε λιανοτράγουδο, χαϊδεύεις το κεντημένο στο χέρι εξώφυλλο, κι ο Ρίτσος φέρνει κι άλλα βιβλία, και τα στιβάζει μέχρι που δεν υπάρχει πια χώρος.

— Για την Κύπρο έχω φτιάξει μια ολόκληρη γωνιά στο άλλο σπίτι. Εκεί φυλάω και τα μετάλλια, τα χρυσά κλειδιά των πόλεων, τα δώρα σας, τα βιβλία σας, τις φωτογραφίες, τις εφημερίδες.

Έχεις την εντύπωση, έτσι, σχεδόν φυλάργυρα που φυλάει και τακτοποιεί το κάθε τι, πως ετοιμάζει κι αυτός το Μουσείο του, σαν το Τσαρούχη. Δεν έχεις συναντήσει άνθρωπο που να έχει τόσο πλήρη επίγνωση της αξίας του έργου του. Επίγνωση όμως και της σημασίας της σκληρής, επίμονης καθημερινής δουλειάς, επίγνωση του ότι τίποτα δεν έρχεται τυχαία, πως το ταλέντο είναι μονάχα ο ένας παράγοντας της επιτυχίας, αλλά το βασικό είναι ο μόχθος και η αυτοπειθαρχία.

— Αρχίζω τη δουλειά κάθε πρωΐ στις οκτώ, αφού πάρω μόνο ένα καφέ. Κάνω διακοπή το μεσημέρι, για ένα γιαούρτι. Συνεχίζω ύστερα από μικρή ανάπαυση, μέχρι τις οκτώ το βράδυ, οπότε και παίρνω το γεύμα μου. Όταν δεν γράψω, έστω και ένα ποίημα την ημέρα, αισθάνομαι έντονο το αίσθημα της τύψης, είμαι άρρωστος.

Όταν είσαι κοντά του αισθάνεσαι μαγκωμένος μέσα σ' εκείνο το αόρατο δίκτυ της μαγείας που εκπέμπει η παρουσία του. Η φωνή του, η μορφή του, η γνώση του, ακόμα και το περιβάλλον του σπιτιού του (λες και διαλέγει επίτηδες να κάθεται απέναντι σου, με φόντο τις βυζαντινές εικόνες και τα ναυτάκια του Τσαρούχη) δημιουργούν ένα ολύμπιο φωτοστέφανο, κι εσύ ο θνητός, δεν έχεις παρά να γίνεσαι σφουγγάρι και να ρουφάς.

— Θα κάνω, ωστόσο μια εξαίρεση, και θα πάω στο Γύθειο. Το Γυμνάσιο όπου φοιτήσαμε, ο Βρεττάκος κι εγώ, θα κάνει μια γορτή, να μας τιμήσει και τους δυο. Πως θυμάμαι εκείνα τα χρόνια... Είχα πρωτογράψει στη δημοτική γλώσσα ένα λόγο, κι ο τότε γυμνασιάρχης είχε γίνει θηρίο. Είμασταν τότε επηρεασμένοι από τον Ψυχάρη, μέχρι φανατισμού. Αφού αλλοιώναμε ακόμα και τις λέξεις, κάτι τρελλά πράγματα, για να μη θυμίζουν σε τίποτα την καθαρεύουσα.

Κτυπάει το κοδούνι. Είναι ο γιατρός που τον κούραρε στην πρόσφατη βρογχοπνευμονία του, και περνάει να δει πως πάει. Είναι ολοφάνερα πολύ περήφανος που είχε την ευκαιρία να περιποιηθεί και να θεραπεύσει το είδωλο του ελληνικού λαού.

— Δεν έχω δει ποτέ μου τέτοιο οργανισμό. Πάσχει απ' όλες σχεδόν τις αρρώστιες, κι όμως έχει τόση δύναμη που αντιδρά κι επιβάλλει μια ισορροπία, και κάτι παραπάνω, δίνει την εντύπωση μιας εξαίρετης υγείας. (Εσύ θυμάσαι μια επιστολή του Ρίτσου; «Στην ποίηση, μονάχα στην ποίηση αναζήτησε τη θεραπεία σου. Αυτή γιατρεύει όλες τις αρρώστειες», ενώ ο γιατρός,συνεχίζει, δεν θα ξεχάσω τη βραδυά που τον πήγαμε στο νοσοκομείο. Τον είχα βρει σε κακά χάλια, μόλις που μπόρεσε να σηκώσει το τηλέφωνο. Είχε πάνω από σαράντα πυρετό. Έτρεμε ολόκληρος, ήταν αδύνατο να σταθεί στα πόδια του. Ωστόσο δε δέκτηκε με κανένα τρόπο να τον βάλουμε σε φορείο ή πολυθρόνα. Περπάτησε ολόρθος όλο το μάκρος του διαδρόμου, κι εγώ που ήξερα την κατάσταση του, τον παρακολουθούσα κι έλεγα: Θα γίνει καλά. Επέμεινε να μπει σε κοινό θάλαμο με άλλους ασθενείς, ενώ το νοσοκομείο ολόκληρο είχε κινητοποιηθεί. Είχε βρεθεί δωμάτιο μονόκλινο, με όλους τους γιατρούς συνεχώς στο πλευρό του.

Μπήκε τελικά στο θάλαμο, κι αυτός, σχεδόν ετοιμοθάνατος, έδινε κουράγιο στους άλλους.

Χαμόγελο θριαμβευτικό, κοροϊδευτικό θάλεγες, του ποιητή προς το θάνατο και τις αρρώστειες:

— Εγώ τάχω όλα περάσει, τίποτα δεν με τρομάζει πια. Έχασα, παιδί ακόμα, τη μισή μου οικογένεια και η άλλη μισή πλανιόταν από άσυλο σε άσυλο ενώ οικονομικά είχαμε τελείως καταστραφεί. Είδα συντρόφους μου να σβύνουνε κάθε μέρα στο σανατόριο κτυπημένοι από τη φυματίωση. Κάθε πρωΐ έκανα τη βόλτα μου έξω από το νεκροταφείο. Συμφιλιώθηκα με το θάνατο. Χόρτασα εξορία και φυλακή, νάναι καλά οι διάφορες δεξιές κυβερνήσεις, χόρτασα πείνα και στερήσεις. Δύναμη μου ήταν πάντα ο λαός μου και η ποίηση. Είμαι τυχερός γιατί δικαιώθηκε όσο είμαι ακόμα ζωντανός. Πόσοι άλλοι έφυγαν πικραμένοι. Αισθάνομαι διαρκώς ότι δεν έχω προσφέρει τόσα όσα μου δίνετε εσείς όλοι. Αισθάνομαι ένας αιώνιος οφειλέτης. Να γιατί δουλεύω σαν μανιακός. Νιώθω πως το κάθε λεπτό που κλέβω από τη δουλειά μου το κλέβω από σας. Όσο περισσότερο με τιμούνε και μου εκδηλώνουν την αγάπη τους, τόσο μεγαλώνει μέσα μου αυτή η ανάγκη να ξεπληρώσω το χρέος.

Στο γραμμόφωνο ο Μπαχ και οι προκλασσικοί. Το ένα τσιγάρο ύστερα από το άλλο, ο ποιητής. Ο γιατρός κουνάει το κεφάλι του, απελπισμένος.

— Έχω μειώσει τα εξήντα στα σαράντα, μη μου ζητάτε άλλες θυσίες. Αφού δεν πονάω πουθενά, είμαι μια χαρά. Φαίνεται πως ο οργανισμός μου συμβιβάστηκε με το κάπνισμα, αλλοιώς πώς καθάρισαν τόσο γρήγορα οι πνεύμονες μου μετά την αρρώστεια;

Σηκώνεται, με τις ήρεμες, μετρημένες κινήσεις του, το γερτό του βάδισμα.

— Έχω σαμιώτικο γλυκό, που σας αρέσει. Το φροντίζει η γυναίκα μου η καϋμένη, ακόμα κι από μακριά.

Διακριτικά, με σεβασμό, η γυναίκα του και η κόρη του χαρίζουν στον ποιητή την μοναξιά που χρειάζεται για τη δουλειά του. Στη Σάμο η μια, οδοντογιατρός η άλλη στο Παρίσι για τις σπουδές της. Μοναδική παρουσία τους, το σαμιώτικο γλυκό, και κάθε τόσο οι επισκέψεις για να φροντίσουν το σπίτι, ή για να παρασταθούν στις αρρώστειες του.

Το γλυκό θάρθει σε λίγο, κι εσύ θα εκμεταλλευθείς την ευκαιρία να φωτογραφίες στη μνήμη σου μερικές από τις καινούργιες πέτρες που ζωγράφισε ανάμεσα στις δυο τελευταίες σου επισκέψεις. Μορφές δραματικές, συμπλέγματα ερωτικά ή τραγικά, έφηβοι και γυμνόστηθα κορίτσια, όπως βολεύει η πέτρα προσαρμόζεται η γραμμή, το σχήμα δίνεται αβίαστα μόνο του. Τα τραπεζάκια, τα γείσα των παραθύρων, το δάπεδο, τα πάντα έχουν πια πλημμυρίσει μικρές και μεγαλύτερες πέτρες, κόκκαλα και ρίζες γλυμμένες από το νερό, που τα έχει αγγίξει με προσοχή το χέρι του και τις έχει ζωντανέψει έτσι που έχουν γίνει πια μια φλύαρη χορωδία που συνοδεύει την ηχώ της φωνής του.

Από το άλλο δωμάτιο, ο Άγιος Φραγκίσκος του Τσαρούχη, πανήψυλος και λυπημένος, με τα φουτ - μπωλ παπούτσια του και τα κοντά καλτσάκια, σε κοιτάει κατάματα. Δεν φρόντισες ποτέ σου ν' αναλογιστείς τί πολύτιμο υλικό έχεις μαζέψει μέσα σου απ' αυτές τις επισκέψεις. Γιατί ξέρεις πως δεν χρειάζεται να κάνεις απολογισμούς. Ξέρεις πως πάντα, όποια στιγμή κι αν περάσεις από την Αθήνα, ο Ρίτσος θα σου ορίσει απλά, καταδεκτικά, κάποια ώρα για να περάσεις από την οδόν Κόρακα, για να σταματήσει και πάλι ο χρόνος, ή μάλλον για να συμπυκνωθεί όλο το σύμπαν μέσα σ' αυτή την ώρα. Ο Μακρυγιάννης θα τόλεγε κάπως έτσι: Γιάσου, μωρέ Γιάννη, αθάνατε:

Η φίλη, που ζήτησε την άδεια νάρθει μαζί σου στο σπίτι του ποιητή, θα δηλώσει φεύγοντας:

— Με φίλησε στο μάγουλο, καταλαβαίνεις; Δεν πρόκειται να ξαναπλύνω το πρόσωπό μου!!!

ΕΛΛΗ ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ